
POŽENČANOVO BRANJE

ŠTUDIJSKI KROŽEK

Na Kranjskem sta sredi 19. stoletja živel in delovala dva pomembna moža z imenom MATEVŽ RAVNIKAR. Oba duhovnika.

Starejši, (*1776 na Vačah) profesor na liceju in v bogoslovju, imenovan tudi oče slovenske proze, nazadnje tržaški škof. (Umrli v Trstu 1845.)

Mlajši, rojen 31. avgusta 1802 očetu Valentinu Ravnikarju in materi Heleni v Poženiku pri Cerkljah.

Foto: dr. Drago Tacar (2017)

Šolanje je začel v Ljubljani, kamor ga je oče kot malega fantiča odnesel kar v košu. Kot desetletni učenec je bil v tretjem razredu sošolec dvanajstletnemu Francetu Prešernu, kar si je Poženčan štel v veliko čast.

Na liceju in v semenišču je bil njegov prof. slovenščine Franc Serafin Metelko, ki je učenca navdušil za svojo novo pisavo metelčico, zvest ji je ostal do uvedbe današnje pisave gajice (nekako do 1839, ko je z novo pisavo izšla knjiga slovenskih pesmi Stan-ka Vraza).

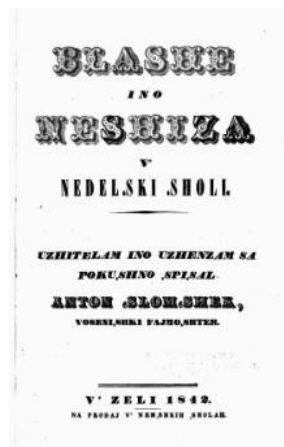
Foto: Daniela Močnik (2005)

Pozneje so gajico podprli tudi France Prešeren, Janez Bleiweis in Anton Martin Slomšek. Za širjenje gajice med preproste ljudi so bile zlasti pomembne Bleiweisove Kmetijske in rokodelske novice ter Slomškova Blaže in Nežica v nedeljski šoli.

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

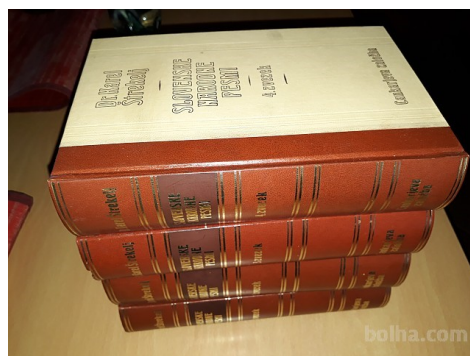

V drugi polovici 19. stoletja je med Slovenci gajica popolnoma izpodrinila bohoričico in je v veljavi še danes. Da mlajšega Matevža ne bi zamenjevali s tržaškim škofom, se je pod svojimi deli podpisoval s psevdonimom Poženčan.

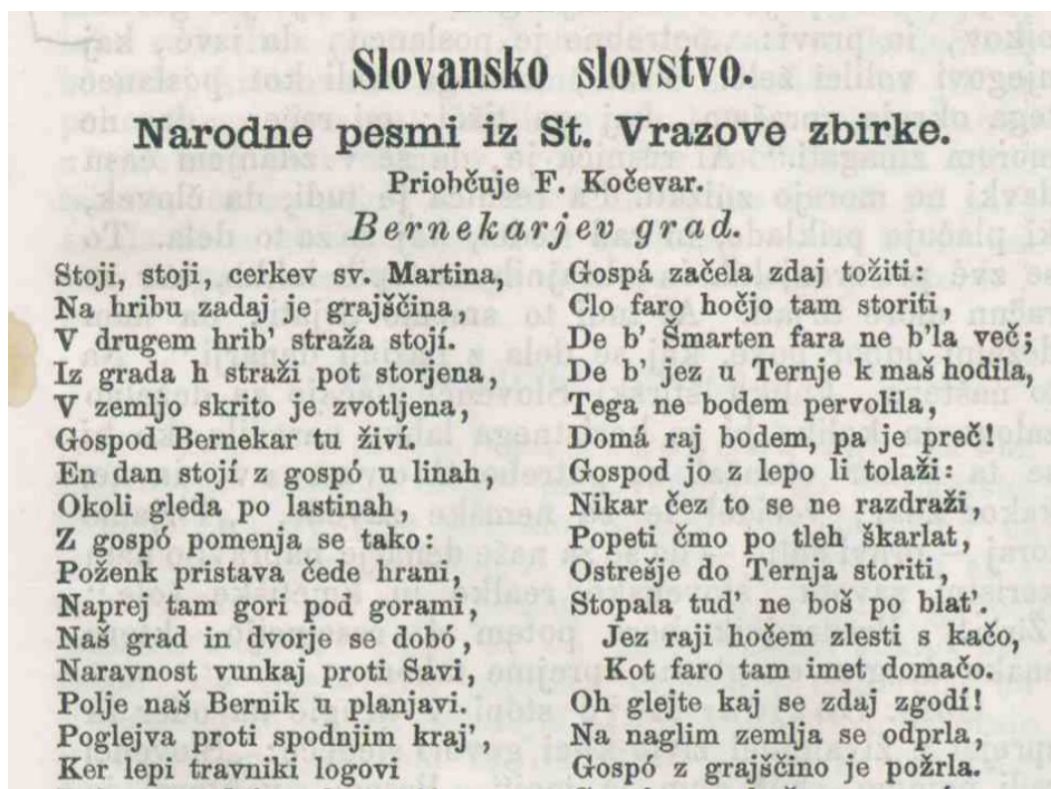
In ta Poženčan je začel svojo duhovniško pot po Kranjskem v letu 1825, najprej v Železnikih, kaplanoval na Breznici, bil prestavljen v Staro Loko, kot ekspozit 1831 odšel v Trnje pri Šenpetru na Krasu, čez dve leti bil premeščen na Goro, čez štiri leta v Semič, z najdaljšim stažem ostal na Selih nad Kamnikom. Nazadnje je služboval v Predosljah, kjer je 14. februarja 1864 umrl.

Poženčanovo ime je vzniknilo v 90. letih prejšnjega stoletja, ko smo pripravljali prireditve ob 850-letnici naše cerkljanske skupnosti. Tančico s Poženčanove rokopisne zupuščine, shranjene v NUK, je odstiral pokojni prof. Janez Močnik. Unescovo mednarodno leto 2005 - leto nematerialne kulturne dediščine, nam je – vsaj nekaterim - narekovalo, da mladim uzavestimo predvsem domačo dediščino, da še posebno skrbno varujemo zakladnico, kamor sodi tudi ljudska pesem, ki v zadnjem času ponovno dobiva ugled. Naj bo izpovedna ali pripovedna, vedno hrani bogata sporočila naše preteklosti. V ta nematerialni opus sodi tudi med ljudstvom nastala literatura, kot so pravljice, povedke (pripovedke), legende, pa tudi ljudski pregovori.

Mnogo ljudske literature je otel pozabi ravno Poženčan Matevž Ravnikar. Zbiral in zapisoval je ljudsko poezijo in prozo in s tem mnogo narodnih dragocenosti ohranil za nas in bodoče rodove. Svoje pesmi je večkrat prepisoval in razvrščal pod različnimi naslovi. Nekatero pesmi je objavljaj v takratnih Novicah, večina je ostala v rokopisih. Konec 19. stoletja (med letoma 1895-1898) jih je preko 90 izšlo v Štrekljevi zbirki štirih knjig Slovenske narodne pesmi.

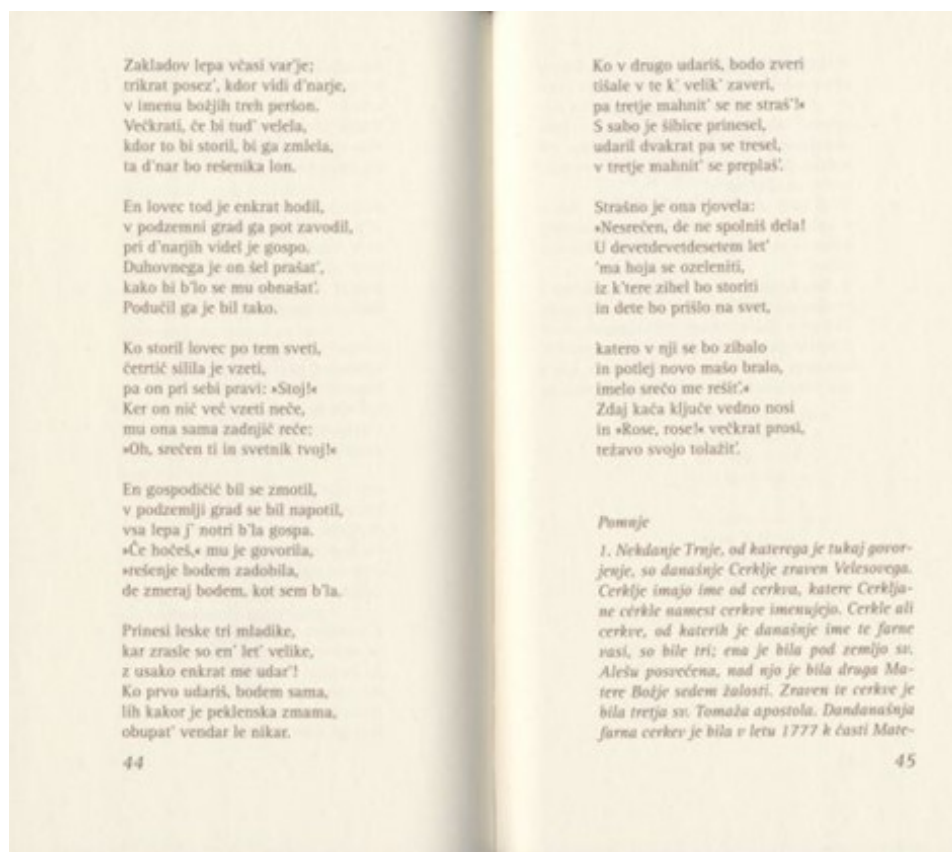
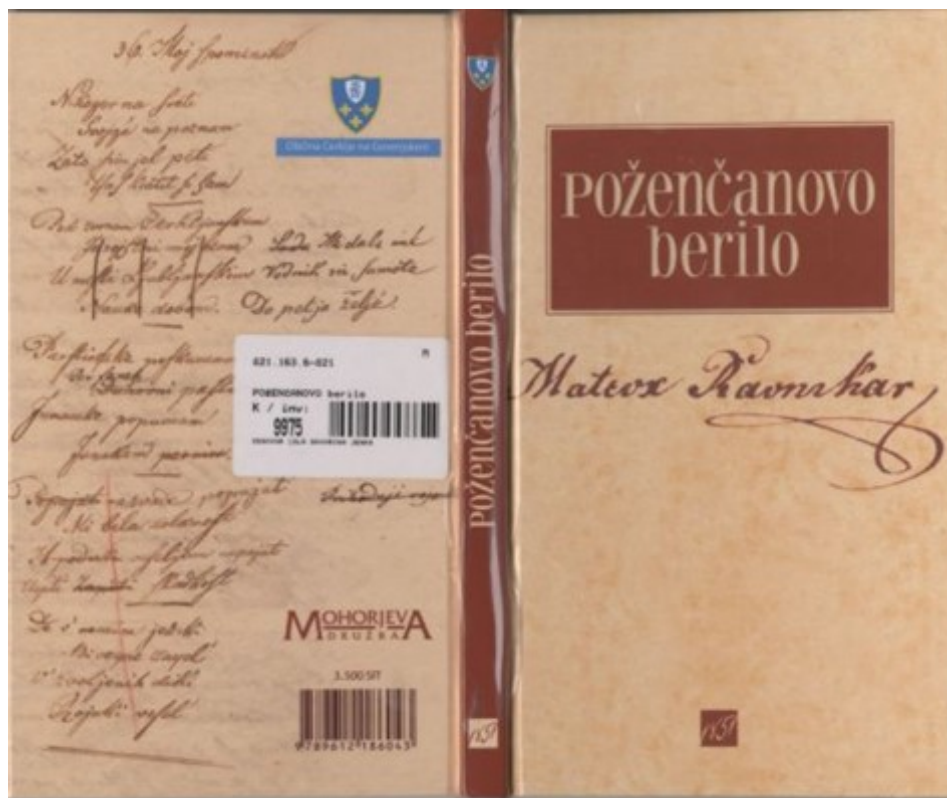
Iz knjižnega sveta poznamo Pegama in Lambergarja, vemo za poženški grad, za Petra Klepca. Malokdo pa ve, da je prav Poženčan povest o gradu in poženški graščakinja povedal v verzih ter jo naslovil Bernekarjev grad.

Tudi nam ni bilo znano, da je Poženčan v Novicah pisal o "kranjskem Erku-lu" (Herakleju) - Štempiharju iz Olševka. Ravnikarjeva pripoved o tem najmočnejšem Kranjcu je vplivala na Frana Levstika in po njem je pisatelj povzel svojo osrednjo figuro za nastanek prve slovenske umetne pripovedke Martin Krpan z Vrha. Zapisoval je zgodovinska pričevanja o naseljevanju Venetov. Zanimivi so sestavki z naslovi Slavencov sled po nekdanjim zemljopisu in imenih oseb ter članek Od kod ima Kranjska dežela svoje ime in mnogi mnogi drugi.

Matevž Ravnikar v času svojega življenja ni dočakal natisa svojih izvirnih pesmi v posebni knjižici, kar si je najbrž močno želel. Zamisel o POŽENČANOVEM BERILU je sprejel tudi naš župan Franc Čebulj, saj se zaveda, da narodu ohranja pokončnost tudi literarna zapuščina, še posebno tista iz domačih logov. Knjižico je materialno podprl in v sodelovanju Celjske Mohorjeve družbe je Poženčanovo berilo izšlo za kulturni praznik 2006.

Pa Matevž Ravnikar ni dobil le ene knjige, pač pa dve. Istočasno so izšle in bile predstavljene v Cerkljah POŽENČANOVE PRAVLJICE, ki jih je zbrala in uredila dr. Marija Stanonik.

Po izidu predstavljenega opusa smo se povezali z dr. Francetom Malešem iz Kamnika, ki je bil pozoren na Poženčanovo pripoved MARTÍNEZ IZ PODLOMA, nastalo na Selih nad Kamnikom. Dr. Malešič je Martinkovo pripoved prestavil in prepisal za današnje branje ter dokončno vse tri dele uredil v celoto. Zgodba pa sporoča naslednje: Martinc se je podal med tihotapce v Trst, kjer naleti na slabó, odide služiti v Pivko, kasneje na Lepo Polje v Vipavski dolini, nazadnje ga povabijo v domači kraj, kjer vzorno poskrbi za sosedovo domačijo in se srečno oženi. V pripoved je vpletena posrečena pridiga o duševni in telesni lenobi.

Poženčanovo ime in njegov opus vedno pogosteje zasledimo v diplomskih delih študentov Filozofske fakultete, za kar se moramo zahvaliti tamkajšnjemu profesorju dr. Miranu Hladniku, vse pogosteje tudi v delih študentov na Pedagoških fakultetah.

In naposled Poženčanovo branje je projekt bralne vzgoje Ljudske univerze Kranj, ki ga je med bralnimi študijskimi krožki potrdilo tudi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport z mentorico prof. Danielo Močnik. Bralni projekt je potekal od pomladi, ob četrtkovih dopoldnevih pa sta z go. Marino Vidali izbrani opus posredovali stanovalcem Socialnovarstvenega zavoda Taber v Šmartnem pri Cerkljah.

Foto: Daniela Močnik (2017)

Bralna skupina je spoznavala Poženčanov prispevek kot enega prvih zbiralcev in zapi-sovalcev ljudskega blaga.

Za začetek smo prebrali iz knjige Poženčanove pravljice pravljico o kraljevem služabni-ku, ki hodi po svetu. Pogovor smo posvetili zaključku: Dobro se z dobrim nagraduje, hu-do s hudim kaznuje. Pravljičica je bila živa med ljudmi konec 19. stoletja in takrat tudi ote-ta pozabi.

Kasneje smo prebirali umetne pesmi Majnik, Popotna in Soldaška, kjer se je ob verzih »ptičice prepevajo, kratek čas mi delajo« in »ljudi me srečavajo, zbogam me pozdravlja-jo, s mano se zgovarjajo« stanovalcem Socialnovarstvenega zavoda Taber v Šmartnem pri Cerkljah stožilo po domačem kraju.

Nekatere bralce pa je prebiranje Poženčanovih pesmi spodbudilo, da so tudi sami po-prijeli za svinčnik in napisali svoje pesmi.

Pesniški prvenec g. Iva Puca:

Vitka kakor jelka mlada,
stopaš po poti peščeni,
popravljaš si lase vihrave,
ki z njimi se veter igra.

Korake v pesku slišim,
vonj las v nosu čutim,
nežne gibe telesa vidim,
misli moje so pri tebi.

Sledim stopinjam tvojim,
v srcu svojem si želim,
da veter bi postal
in božal tvoje bi telo.

Pomagali so še ge. Minka Škoda, Silva Česen, nekajkrat tudi Nadja in g. Vidko Žura. Širše je bil literarni opus predstavljen prebivalcem Poženčanove rojstne vasi in sosed-njih vasi

Foto: dr. Drago Tacar

ter v Prešernovem gaju v Kranju ob grobu kranjskega Ovida, ki mu je prijatelj svoj spoštljivi odnos ob njegovi smrti izrazil z elegijo Pri žaljah kranjskega mesta.

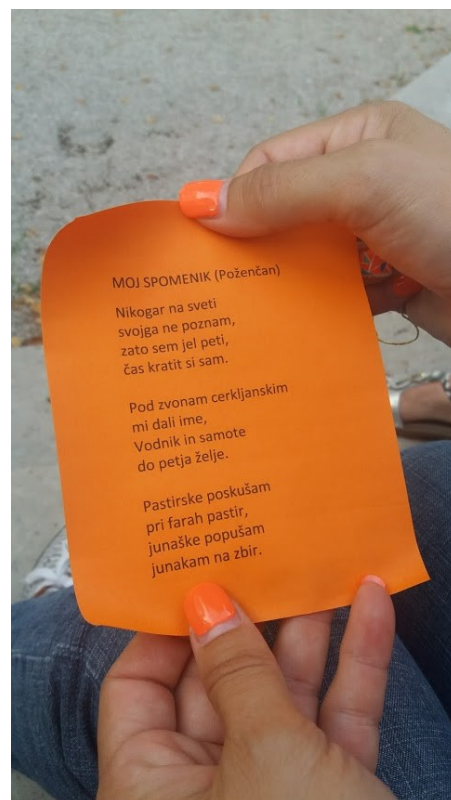

Foto: Mojca Rozman

Ob 215. obletnici Poženčanovega rojstva smo bralni projekt sklenili ob njegovem grobu na predoškem pokopališču, kjer so zbrani Matevževi sorodniki in sovaščani, prijatelji in znanci prisluhnili mentorčini predstavitvi o slavljenčevem opusu, ki jo je dopolnil tamkajšnji župnik Janez Jenko z zapisom iz farne kronike (nabava zvonov, gradnja šole ...).

Foto: Blaž Močnik

Če bi pogledali na časovnico, bi razbrali, da je Matevž Ravnikar končno le dobil mesto, ki mu zavoljo njegove zavzetosti za slovensko kulturo pripada. V domači občini in širše.

Zanimivo je, kako se je leta 1848 s pesmijo odzval na izbiro slovenske narodne zastave:

Preljube naše barve tri,
najlepši nam stoje;
brez višjega pomena ni,
kar one govore.
najprva barva bela je,
tak kakor svit srebra
in to je pravo znamenje
nedolžnega srca.

In druga modra kot nebo
ovije naj srce
vsem s krepko stanovitnostjo,
tak kot možakam gre.
In tretja zraven kakor kri
rdeča barva je,
junaški duh iz nje gori,
ki slavo nam daje.

Pripravili:

Člani študijskega krožka z mentorico Danielo Močnik